

ZISE

TOLD- OG SKATTEHISTORISK NYHEDSBREV 2021

Indbetaling af kontingent for 2021

Ordinær generalforsamling i Told- og Skattehistoriske Selskab 2021

Nyt fra Told- og Skattehistorisk Selskab

Zise 2021

Finn Laustrup
En tolders odysseé

Ole Pedersen
Den svære toer

Zise – Told- og Skattemhistorisk Nyhedsbrev 2021
Udgivet af Told- og Skattemhistorisk Selskab
Redaktør: Henrik Gjøde Nielsen

Told- og Skattemhistorisk Selskab er stiftet den 24. oktober 1977.
Told- og Skattemhistorisk Selskab
har til formål at skabe interesse for told- og skattemhistorie
samt for det danske toldvæsen og det danske skattemvæsenes historie.

Bestyrelsens medlemmer er
Underdirektør Preben Buchholtz Hansen, formand, København.
Mag.art. Henrik Fode, næstformand, Aarhus.
Specialkonsulent Gunnar Jakobsen, sekretær, Birkerød.
Chefkonsulent Anders Bech Christensen, kasserer, København.
Direktør, forskningschef, ph.d. Henrik Gjøde Nielsen, redaktør, Frederikshavn.

Medlemskab af Told- og Skattemhistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til kassereren,
Told- og Skattemhistorisk Selskab,
Copenhagen Towers, Hannemanns Allé 25, 2300 København S,
Chefkonsulent Anders Bech Christensen, tlf. 50 53 61 12, anders.christensen@sktst.dk
eller på www.zise.dk
Kontingentet andrager 120 kr. om året for enkeltmedlemmer,
1.000 kr. for institutioner og firmaer, og biblioteker kan tegne abonnement for 120 kr.

Told- og Skattemhistorisk Selskab udgiver bl.a.
Zise – Told og Skattemhistorisk Nyhedsbrev
Zise – Told- og skattemhistorisk årbog

Bidrag til Zise – Told- og skattemhistorisk årbog bedes sendt til redaktøren
Direktør, forskningschef, ph.d. Henrik Gjøde Nielsen,
Nordjyllands Kystmuseum, Dr. Margrethes Vej 6, 9900 Frederikshavn,
hgn@kystmuseet.dk, tlf. 50 51 73 63,
eller til sekretæren
Specialkonsulent Gunnar Jakobsen,
Lyngholmen 5, 3460 Birkerød, gj.ccta@post.tele.dk, tlf. 38 86 11 51.

www.zise.dk

Grafisk produktion: Nordjyllands Kystmuseum

ISSN 001 05-8355

Indbetaling af kontingent for 2021

Kontingentet er 120 kr., som du bedes indbetale til denne konto i Dansk Bank: 1551 4321375.

Betalingsfrist: Senest 1. maj 2021. Husk at anføre navn efterfulgt af by eller bydel, f.eks. "Anders Andersen, Odense," ved indbetaling, så vi kan se, at du har betalt.

Kontakt kasserer Anders B. Christensen på email anders.christensen@sktst.dk eller telefon 50 53 61 12, hvis du har spørgsmål eller ikke har mulighed for at betale ved kontooverførsel.

Kontingentbetaling er en forudsætning for at modtage *Zise – Told- og skattehistorisk årbog*. Skulle der være medlemmer, der ikke har modtaget årgang 2020, kan det skyldes manglende kontingentbetaling. Ved manglende modtagelse, ret venligst henvendelse til kassereren.

Ordinær generalforsamling i Told- og Skattehistorisk Selskab 2021

Told- og Skattehistorisk Selskab indkalder herved til ordinær generalforsamling tirsdag den 18. maj 2021 kl. 16.00 i Skattestyrelsen, Copenhagen Towers, Hannemanns Allé 25, 2300 København S, med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent.
2. Beretning om virksomheden 1. januar - 31. december 2020.
3. Indkomne forslag.
4. Regnskab 1. januar - 31. december 2020.
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer m.v.
 - a. redaktør.
 - b. 5 bestyrelsesmedlemmer, heraf to for 1 år.
 - c. 2 bestyrelsessuppleanter.
 - d. 2 revisorer.
 - e. 1 revisorsuppleant.
6. Fastsættelse af kontingent for 2022.
7. Eventuelt.

Som følge af COVID-19-situationen i Danmark kan det være vanskeligt at forudse, hvor mange medlemmer myndighederne tillader at deltage i generalforsamlingen, så bestyrelsen kan derfor med kort varsel blive nødt til at aflyse eller udskyde generalforsamlingen, hvilket man vil kunne se på www.zise.dk. Tilsvarende fastsættelse af en eventuel ny dato for generalforsamling.

I forlængelse heraf er det nødvendigt, at selskabets medlemmer tilmelder sig årets generalforsamling. Dette sker ved henvendelse til sekretær Gunnar Jakobsen, email gj.ccta@post.tele.dk eller tlf. 38 86 11 51.

Bestyrelsen.

Nyt fra Told- og Skattehistorisk Selskab

Dine erindringer

Er du tolder eller har du din fortid i det statslige eller det kommunale skattevæsen? Læser du gerne andres erindringer om deres arbejdsliv med told, moms, punktafgifter og skat? Ville det så ikke være en idé, om du fik nedskrevet dine erindringer, så du kan medvirke til at bevare historien om, hvordan man arbejdede i toldvæsenet og skattevæsenet bare for nogle få år siden.

Hvis du giver dig af med at skrive dine erindringer, så husk, at det er dine erindringer samt at ikke alle har oplevet begivenhederne på samme måde. Vi læser selvfølgelig dine erindringer meget omhyggeligt og søger i muligt omfang at give dig den fornødne feedback.

Ønskes bidraget bragt i *Zise 2021*, er deadline 1. september 2021.

Persondatapolitik

Efter databeskyttelsesforordningen skal Told- og Skattehistorisk Selskab have en persondatapolitik, der beskytter medlemmerne mod uretmæssig brug af oplysninger om dem. Selskabet indhenter og behandler kun almindelige personoplysninger (såsom navn, adresse, e-mail mv.), som er nødvendige for at kunne sende årbogen, anden medlemsinformation og kontingentopkrævning til medlemmerne. Selskabet behandler ikke personfølsomme oplysninger (såsom personnummer mv.) om medlemmerne.

Zise 2021

Zise 2021 er endnu ikke færdigredigeret, men vi kan allerede nu løfte sløret for, hvad der er planlagt.

Det drejer sig, lidt i flæng, om en gengivelse af Anton Nielsens notat om Toldvæsenets Fakturakontrol, og Torben Svendrup bidrager med en artikel om bygningerne til opbevaring af kirkeskat, dvs. tiende, nemlig kirkeladerne. Mogens Jensen er forfatter til to artikler, nemlig om Bodmeribogen 1639 og om revision af Øresundstoldbøgerne 1636-1641. Hans Kaae skriver om Esbjerg Toldkammer, mens Jens Bruhn og Gunnar Jakobsen fortsætter Vamdrupforskningen med en artikel om Vamdrup Toldsted og underliggende grænseovergangssteder, dvs. Brænøre, Bastrup, Holte, Skodborghus og Foldingbro. Der bringes flere afsnit af Malling-Jacobsens omfattende erindringer ved Henrik Gjøde Nielsen, og Steffen Sand bidrager med sine erindringer. I samme boldgade finder vi Finn Lautrup, som stiller os omfattende erindringer i udsigt, med arbejdstitlen En tolders odysse; vi bringer her i nyhedsbrevet en læseprøve. Endelig bringes en række anmeldelser, samt Meddelelser fra bestyrelse og redaktion.

Der er med andre ord endnu en spændende og alsidig årbog i udsigt. Det skal dog også nævnes, at man ikke kan forvente en lige så omfattende årbog i 2021 som i 2020, både af hensyn til stofmængden og af hensyn til økonomien. Redaktionen slutter den 1. september 2021.

En tolders odysse

Af Finn Lautrup

Indledning

Jeg er flere gange af Told- og Skattehistorisk Selskab blevet opfordret til at skrive mine erindringer.* I 2018 fik jeg taget hul på det, men ikke uden betænkeligheder.

Da jeg ikke kunne støtte mig til dagbogsnotater, ville der være nogle ”hukommelseshuller”, der ikke umiddelbart kunne udfyldes. Dertil kommer, at straffelovens § 152 om tavshedspligt sætter grænser for, hvad der kan skrives. Det betyder også, at nogle af de oplevede hændelser må beskrives i mere generelle vendinger eller baseres på offentlig omtale i eksempelvis pressen.

Efter nogle måneder i 2018 gik skriveriet i stå, og jeg måtte sande, at jeg ikke kom videre. I slutningen af 2020 fik jeg igen en opfordring til at skrive erindringerne, og nu skulle det være. Nogle af mine beskrivelser er mere detaljerede end andre, men det er et bevidst valg, hvilket fører tilbage til hovedoverskriften.

Ordet odysse er græsk og dækker over en langvarig og begivenhedsrig rejse eller fortælling. Min fortælling omhandler ikke kun mit arbejdsliv, men også min familie, der har været med på rejsen. Det gælder også min tid i fodboldens tjeneste.

Opvækst – de unge år

Jeg er født i 1950. Mine forældre boede til leje i en lille ejendom i udkanten af Esbjerg, men flyttede kort tid efter min fødsel til en 3-værelses lejlighed i Skolegade tæt på byens centrum. Lejligheden lå på 2. sal.

Min far var uddannet som kommis hos en købmand, men arbejdede på slagteriet som ekspedient. Mine bedsteforældre på min fars side drev en slagterforretning i Svendsgade i Esbjerg, hvor min far også hjalp til. Vi nød godt af de hjemmelavede delikatesser, som vi fik med hjem fra slagterforretningen. Min bedstefar var født i 1883 på Samsø og var uddannet slagtersvend (senere slagtermester). Hans uddannelse og mulighederne dengang for at få arbejde kom også til at betyde, at han, og senere familien, måtte flytte mange gange til steder, hvor der var arbejde at få. Han indgik ægteskab i 1911, og som det fremgår af vielsesattesten med en ”pige” efterfulgt af hendes navn og fødselsår (1890). Selv var han på attesten tituleret som ungkarl og slagtersvend. Af min bedstefars arbejdsgiver fik de nygifte efter datidens forhold et meget fint vægur med en erindringsplade. Uret har sin plads i vores stue. Det er sjovt at tænke på, at uret er mindst 110 år gammelt og har været langt omkring. Min far blev født i Herning i 1916. Udover Herning nåede han at bo i Vejle, Struer, Ry, Horsens og Give, inden familien slog rod i Esbjerg. Min far var ud af en søskendeflok på tre. I nutiden vil vi kalde det omstillingsparathed. Dengang var det bitter nødvendighed at flytte rundt.

Min mor var hjemmegående, helt i tråd med datiden. Hun var født i 1924 i Varde. Moderen var mest hjemmegående, og faderen var murer. Min mor var ud af en søskendeflok på ni. En af hendes søstre udvandrede senere til Amerika (USA). Min mor havde i perioden 1945-1949 arbejdet i køkkenet i Oksbøllejren, der ligger ca. 13 km vest for Varde. Lejren fungerede i denne periode som interneringslejr for tyske krigsflygtninge, der i begyndelsen af 1945 var strømmet til Danmark som følge af den russiske hærs fremmarch i Østeuropa. Efter befrielsen i maj 1945 rummede lejren også folk, der havde været en del af den tyske besættelsesmagt. Blandt de mere prominente kan nævnes Werner Bests ægtefælle og fem børn. Best var i perioden november 1942 til maj 1945 tysk rigsbefuldmægtiget i Danmark. Lejren var oprindeligt dansk militærlejr oprettet i 1929, men blev overtaget af tyskerne i 1940. På sit højeste rummede lejren 35.000 internerede. De sidste flygtninge forlod lejren i februar 1949, hvorefter lejren blev militærnægterlejr indtil 1959. Forsvaret overtog herefter lejren, der i 2019 skiftede navn til "Oksbøl Kaserne".

Efterkrigsårene var præget af knaphed på mange ting og usikkerhed om fremtiden. Mange dagligvarer var rationerede, og først i 1952 blev de sidste rationeringer ophævet. Min far var modstandsmand i Esbjerg under besættelsen, og han har senere fortalt, at der blandt modstandsfolkene opstod en form for rodløshed efter befrielsen. Det kan også være årsagen til, at han først stiftede familie som 33-årig. Helt karakteristisk for tidligere modstandsfolk ville han heller ikke fortælle ret meget om sine oplevelser under besættelsen. Først i en meget sen alder åbnede han en smule op og skrev en kort beretning om de mest dramatiske hændelser. Særligt begivenhederne i befrielsesdagene 4. og 5. maj 1945 var meget dramatiske. De sidste "efterladenskaber" fra hans modstandskamp fik jeg for nogle år siden afleveret til politiet under frit lejde.

Desværre fik jeg aldrig for alvor talt med mine forældre om besættelsestiden og efterkrigstiden. Kun periferisk. Det er først i forbindelse med mine egne erindringer, at det står klart for mig, at mine forældre har oplevet ting, der kom til at præge dem i mange år. Elendighed, sygdom og død var hverdagen i Oksbøllejren, og modstandskampen var også kampen for selv at overleve.

I april 1957 fik jeg en lillesøster, og pladsen i lejligheden blev trang. Der var en forholdsvis stor entré i lejligheden, og ved at sætte et forhæng op kunne der lige akkurat blive plads til en seng og et lille bord. Det var så mit "værelse". På ingen måde ideelt, men sådan var vilkårene. Senere blev et mindre loftsværelse i ejendommen ledigt, og det var virkelig en landvinding for mig. Min lillesøster kunne så flytte ind bag forhængen i entréen.

Skolestarten kom. Klokkeren ringede ind for første gang den 15. august 1957, og jeg kom til at gå på Stormgades Skole hele min elevtid. Esbjergs skolevæsen var i 1950'erne langt fremme med at indføre moderne pædagogik, bedre hygiejne, mere sundhed og bedre kost. Man kunne gratis tilmelde sig morgenbespisning og madpakke til frokost. Jeg kan endnu huske den afskyelige varme mælk til morgenmaden. Nogle skolemadder var ikke i høj kurs. Hvidkåls-gulerodssalat med bløde rosiner og fladtrykte

leverpostejmadder gennemfarvet af rødbedesaft var ”hademadder”. Man kunne heller ikke smide dem i skraldespanden, for læreren overværede spisningen og holdt høje med, at der ikke blev smidt kostbar mad ud. Egentlig rimeligt nok, når maden var på kommunens regning og et forsøg på sund kost til skoleeleverne. Salaten med rosiner og rødbeden på postejen må høre til den sunde kategori. Senere i skoletiden var det trøffelkugler hos en nærliggende bager, der tog over.

Fritiden gik for det meste med at spille fodbold. Det var helt naturligt. Min far var i 1940’erne og i begyndelsen af 1950’erne førsteholdsspiller i Esbjerg forenede Boldklubber (herefter EfB). Det var også blandt spillerne i klubben, at modstandsgruppen opstod. Jeg brugte også megen tid på havnen, hvor der altid var aktivitet. Vi kunne fiske fra molerne, og her var det mest ålekvabber, københavnerorsk (ulk) og skrubber, der blev fanget.

Til fødselsdage og jul fik vi gaver. Ellers var der på andre tidspunkter ikke råd til ret meget af den slags. Det helt særlige var, at vi hvert år ved juletid fik en pakke fra min mors søster, der var udvandret til USA. Legetøjet, som jeg og min søster fik, kunne man ikke få i Danmark på det tidspunkt. Et år fik jeg et slips med Davy Crockett-motiv (amerikansk soldat og folkehelt 1786-1836). Slipset kunne jeg stolt vise frem til mine klassekammerater.

I 1962 viste truslen om krig atter sit grimme ansigt. Det var Cubakrisen mellem USA og Sovjetunionen. Kort fortalt var det i september-oktober 1962 lykkedes for Sovjetunionen i forståelse med Cuba at få opstillet missilinstallationer i landet. Missilerne kunne armeres med atomspræghoveder og var en alvorlig trussel mod USA. Amerikanske spionfly opdagede installationerne, og der blev etableret en flådeblokade mod sovjetiske skibe, der nærmede sig Cuba. Jeg har taget krisen med, fordi de voksnes bekymringer over udviklingen var mærkbar. Besættelsen var ikke glemt, og der var store koncentrationer af fjendtlige tropper i Østersølandene bag ”jerntæppet”; tropper, der kunne være i Danmark i løbet af få timer. På det tidspunkt var jeg 12 år og forstod alvoren. Det gjorde mine kammerater også. Vi talte om det og fulgte med i radioen. Heldigvis gik der diplomati i situationen, og i slutningen af oktober bøjede Sovjetunionen sig og lovede at fjerne missilerne fra Cuba.

Konfirmationer er i dag ofte storslåede arrangementer med fede biler, dyrt tøj, kostbare gaver og store festmiddage. Sådan var min konfirmation ikke. Jeg blev konfirmeret i Zions Kirke den 27. september 1964. Festen blev holdt hjemme i soveværelset, der blev ryddet for inventar, og jeg tror nok, at en kokekone hjalp til. Jeg kan huske, at min mors søster og hendes mand fra USA var med, fordi de på det tidspunkt var på besøg i Danmark. Manden var så min onkel, og jeg kan også huske, at han ville give mig sit armbåndsur. Af én eller anden grund var jeg ikke vild med det (måske en smule generet), men det endte med, at jeg fik uret. Dertil nogle dollarmønter med portræt af John F. Kennedy (præsident i USA 1961-1963). Mønterne har jeg endnu. Jeg erindrer ikke, hvad jeg fik af mine forældre, og desværre er telegrammerne gået tabt under vores

mange flytninger. Jeg har heller ikke fotos. Det eneste minde, jeg har fra konfirmationen, er et kort fra præsten med et citat fra Davids Salme 84, vers 12.

Fra midten af 1960'erne og de efterfølgende år var der en begyndende velstand i Danmark. Det kom også mine forældre til gode på den måde, at der blev råd til at købe en ældre Volkswagen (boble). Det var stort. Nu kunne vi komme til steder, der ellers kun med besvær kunne nås med offentlige transportmidler. Det gav også bedre mulighed for oftere at besøge familien i det nære område. Mine forældre var meget stolte.

Som 17-årig i 1967 og med en realeksamen i udsigt var tiden kommet til at finde ud af, hvad der skulle ske efter folkeskolen. Selv havde jeg en idé herom. Mine forældre også, skulle det vise sig. Jeg erindrer ikke, at jeg talte med mine forældre om, hvad der skulle ske efter skoletiden.

Den sidste tid i skolen var jeg redaktør af skolebladet "GRUNK". Et underligt navn. Ingen kunne huske, hvorfor bladet hed sådan. Det var bare gået i arv gennem årene. Jeg nød at skrive i bladet og gerne med den "spidse pen" om forholdene på skolen. Der kunne dog ikke skrives hvad som helst, for en udpeget lærer skulle læse manuskriptet og godkende det. Måske forståeligt nok.

Uden mine forældres vidende havde jeg henvendt mig til avisen Aktuelt's Esbjerg-redaktion, hvor jeg var avisbud, for at høre om mulighederne for at blive journalist. Jeg havde også medbragt et par numre af GRUNK. Jeg kunne komme igen dagen efter, og til min store overraskelse var de villige til at tage mig på prøve nogle måneder som praktikant for at afprøve mine skriveevner. Jeg skulle starte 1. august. Her bagefter kan man undre sig over, at de på avisen ikke spurgte til mine forældres accept, men det gjorde de ikke. Det kan muligvis hænge sammen med, at de i forvejen kendte mig som avisbud.

Da jeg fortalte mine forældre om prøveperioden på avisen, faldt det bestemt ikke i god jord. Min far mente, at journalistfaget ikke var et ordentligt levebrød. Uden min viden havde han nemlig talt med Niels H. Vesterbæk, der var ansat ved Esbjerg Toldkammer, om mulighederne for, at jeg kunne blive toldelev. Min far kendte Vesterbæk godt, da de begge var engageret i fodboldklubben EfB, og hvor jeg også spillede ungdomsfodbold på et pænt højt niveau.

Vesterbæk mente nok, at der var gode muligheder, og mere eller mindre under pres indsendte jeg en ansøgning til toldkammeret. Og minsandten. En dag i begyndelsen af juli modtog jeg brev med besked om, at jeg var ansat som toldelev med virkning fra den 1. august 1967. Mine drømme om at blive journalist lå i ruiner, og en kamp mod mine forældre om toldelevpladsen var ligesom dømt til at mislykkes. Sådan var tilstandene dengang. I nutiden havde mine muligheder for at få min vilje nok været bedre. Det skal dog retfærdigvis siges, at jeg aldrig har fortrudt min ansættelse i toldvæsenet. Vesterbæk skulle jeg senere komme til at arbejde tæt sammen med på en helt anden "boldgade".

Toldelev i Esbjerg – den første tid

Jeg og Gunnar I. Karsbæk var de to nye elever, der skulle starte 1. august ved Esbjerg Toldkammer. Vi mødte op på chefens forkontor kl. 09.00. Her sad der en overtoldassistent og en kontorassistent. Inden vi fik foretræde for chefen, toldforvalter Otto Jørgensen, blev vi af overtoldassistenten nøje instrueret om, hvordan vi skulle gebærde os. Vi skulle endelig huske at tiltale chefen De og Dem.

Toldforvalteren var en mand af få ord, og det virkede nærmest som om, han ikke var klar over, at vi kom. Vi sagde heller ikke så meget, så velkomsten var hurtigt overstået. Herefter var der rundvisning og hilsen på. En forvirrende dag med mange nye indtryk blev det til. Det helt særlige var, at vi samme dag mod kvittering fik udleveret en lønningspose med kontanter. Vi var nemlig forudlønnede.

Senere på dagen opsøgte overtoldassistenten fra forkontoret os. Nu, da vi havde fået løn, kunne vi jo nok få råd til at købe Tjenestemændenes lommekalender (sådan hed den vist nok), som han solgte. Det var jo ikke let at sige nej tak, så vi købte et eksemplar. Senere fandt vi ud af, at han selvfølgelig fik provision af salget.

Efter nogle uger havde vi fundet os til rette på toldkammeret, og på helt traditionel vis begyndte oplæringen i toldkammerets mangeartede arbejdsopgaver. Det er så en periode, jeg har valgt ikke at skrive så udførligt om.

Det skal dog fremhæves, at den første periode på toldkammeret kom til at bære præg af, at momsens (merværdiafgiften) var blevet indført med virkning fra 3. juli 1967, og det betød en markant ændring af toldvæsenets opgaver. Virksomhederne skulle registreres, vejledes, kontrolleres, og momsens skulle opkræves. Det betød en helt ny måde at arbejde på. Hvor omsen fra 1962 (engrosomsætningsafgiften), told og forbrugsafgifter før var nogle af hovedopgaverne, blev momsens nu en meget stor opgave for staten. Det var også en omfattende læreproces, som især toldassistenterne skulle igennem med bl.a. kurser i regnskabslære på toldkammeret eller på handelsskolerne. Omkring 370.000 virksomheder skulle registreres, og for første gang i toldvæsenets historie blev edb taget i anvendelse til større administrative opgaver.

Man kan med lidt god vilje sige, at momsens indførelse i 1967 var det tidspunkt, hvor stadige forandringer i toldvæsenet tog sin begyndelse. En udvikling, der er fortsat helt op til nutiden, og som nok ikke stopper her. Det eneste, der reelt er tilbage af det oprindelige toldvæsen, er den nu etablerede Toldstyrelse med hovedkontor i Tranbjerg-Aarhus og med underenheder forskellige steder i landet.

I 1969 blev der gennemført en strukturreform, hvor en række mindre toldkamre blev nedlagt, og der blev dannet 24 distriktstoldkamre i provinsen samt to grænsetoldkamre (Padborg og Rødbyhavn). Københavnsområdet fik sin egen struktur med 11 distriktstoldkamre. For Esbjerg-området vedkommende betød det, at de mindre toldkamre i Ribe og Varde blev nedlagt. Opgaver og personale blev samlet i Esbjerg, der nu fik betegnelsen Esbjerg Distriktstoldkammer.

På skatteområdet blev der i 1967 foretaget en omfordeling af opgaveløsningen mel-

lem det statslige skattevæsen og kommunerne. Ved lov blev der oprettet Amtsskatteinspektorer. Strukturreformerne i toldvæsenet og på skatteområdet i slutningen af 1960'erne skulle senere blive kimen til en fusion i 1990.

Rejsen

Min lange rejse var nu begyndt. Undervejs førte den mig fra vest til øst, til midt og mod syd. Rejsen førte mig også til Island, Norge, Sverige, England, Sovjetunionen, Polen, Tjekkoslaviet, Østrig, Schweiz, Italien, Spanien, Belgien, Tyskland, Frankrig, USA og Mexico. Hendes Majestæt Dronningen mødte jeg også på min vej, og middag med danske ambassadører i udlandet blev det også til. Fortællingen fortsætter i Zise 2021.

* Herværende artikel er uddrag af et større arbejde, som bringes i *Zise 2021 – Told- og skattehistorisk årbog*.

Den svære toer

Af Ole Pedersen

Anmeldelse: Anden årgang af Told- og Skattemhistorisk Selskabs årbog Zise er på gaden med stof til mange timer i læsestolen. Bestemt en bestået toer – men ikke helt uden mislyde.*

Konverteringen af Told- og Skattemhistorisk Selskabs blad Zise til en årbog havde en flot start med årgang 2019, og det var derfor med forventning, jeg så frem til, at 2020-årbogen landede på mit bord.

Hvor første årbog var på 182 sider, er der sket næsten en fordobling til 356 sider i 2020-udgaven, og det var derfor også lidt af en mundfuld at give sig i kast med. Som redaktøren Henrik Gjøde Nielsen konstaterer i sit forord, så har mængden af forfattere været stor og skrivelysten endnu større, hvilket så også har afspejlet sig i bogens omfang.

Årets ”blandede bolcher” er da også en lødig og læsværdig blanding af emner, der strækker sig fra øresundstold, historien om toldvæsenet i Skagen, Vamdrup og Ikast. Toldvæsenets bygningshistorie i Fredericia, kontrol ved den tidligere dansk-tyske grænse, grænsegendarmene, forholdene under 2. verdenskrig og til mere personlige erindringer.

Som artikel rettet mod en bred læserkreds fungerer altid velskrivende Mogens Laus erindringsglimt bedst, mens især de to artikler om øresundstolden – hvor velskrevne og fagligt relevante de end er – nok retter sig mod en lidt mere ”nørdet” læserkreds. Det er til gengæld altid nærværende at læse beretningerne om de menneskelige ofre, som især grænsegendarmene var udsat for under 2. verdenskrig. Både Finn Laurtups fortælling om de første faldne den 9. april 1940 – som Finn i kort form også har fortalt i dette blads spalter – men bestemt også Henrik Skov Kristensens beretning om internering og deportation af politi og grænsegendarmene under krigen.

Skatten mere på banen

Zise er fortsat – og helt bevidst – en blanding af erindringsartikler og mere faghistoriske artikler og afhandlinger. Det var også et særkende, da stoffet blev udgivet i bladform – men konverteringen til bogform giver mulighed også for længere artikler, og giver det samtidig en mere langtidsholdbar ikklædning. På disse punkter består Zise som årbog med glans – og som altid med udgivelser fra Told- og Skattemhistorisk Selskab kan der ikke sættes en finger på bogens udstyr.

Skal der endelig dryppes lidt malurt i bægeret – og det skal der denne gang – så er emnernes helt klare slagside til fordel for toldhistorien. Bortset fra den mindre del af

Mogens Laus erindringer, der vedrører tiden efter 1990, er skattehistorien de facto ikke eksisterende i Zise 2020.

Hvor relevant toldhistorien i alle dens afskygninger end er – og det er den – så er det en ubalance, selskabet bør overveje at rette op på ved de kommende årgange. Hvis ellers det er Told- og Skattehistorisk Selskabs ambition at få en bredere – og også gerne fornyet – læserkreds til årbogen.

Når det så er sagt, så skal der lyde en dyb respekt for det frivillige arbejde, der ydes af de involverede for at få årbogen på gaden – og med så højt niveau, som det er tilfældet. Det er desværre blot en kendsgerning, at der ikke er de samme traditioner omkring formidling af skattehistorien, og at det derfor er en ulig sværere kamp at få den del i hus.

Lad det så blot være en stille opfordring til læsere af dette blad, som har været en del af skattehistorien: Meld jer under fanerne hos Told- og Skattehistorisk Selskab. Både som medlemmer – men bestemt også som skribenter!

Henrik Gjøde Nielsen (red.): Zise 2020. 356 sider, illustreret. Told- og Skattehistorisk Selskab 2020.

Pris i løssalg: 200 kr. Gratis for medlemmer af selskabet.

Nye medlemmer får bogen ved samtidig betaling af kontingent for både 2020 og 2021.

Se mere på zise.dk.

Herværende anmeldelse har tidligere været bragt i Dansk Told & Skat, nr. 1, 2021, s. 36.

At skattehistorien ikke er glemt i Told- og Skattehistoriske Selskabs virksomhed, herom vidner bl.a. værket *Dansk Skattehistorie* bd. I-VII, 2002-2008. Vi er klar over, at vi på det punkt har et problem i Zise-sammenhæng. Selskabet arbejder på i højere grad at få skattehistoriske artikler og erindringer repræsenteret i Zise, og måske kommende forfattere kan finde inspiration i det store skattehistoriske værk.

Told- og Skattemuseum har 1978-2018 udgivet tidsskriftet
Zise – Told- og Skattemuseum Tidsskrift.

Fra 2019 udgiver selskabet
Zise – Told- og skattemuseum Årbog

Af særpublikationer er hidtil udsendt:

- Den gamle grænse – set på postkort* af Jens Bruhn, 1978. Udsolgt.
Toldboder – set på grafiske blade af Jens Bruhn, 1979. Udsolgt.
Kongeaen eller Den gamle Grænse af P. Eliassen, (1925-26), 1980. Udsolgt.
Det danske Gendarmerikorps – grænsens gendarm og smuglere
af Jens Jensen med en efterskrift af Lars Bjørneboe, (1938), 1981. Udsolgt.
Fra Sise til Moms. Træk af det bornholmske toldvæsenes historie af Bodil Tømhø, 1981.
Dansk Toldhistorisk Bibliografi – 1982 af Tove Wihlborg Andersen og Gunnar Jakobsen, 1982. Udsolgt.
Krydstoldvæsenet – Det sejlede toldvæsen 1824-1904
af Robert Svalgaard, udgivet ved Holger Munchaus Petersen, 1983. Udsolgt.
Dansk toldhistorie – Fra middelalder til nutid, bd. I-V
af Mikael Venge, Henrik Becker-Christensen, Henrik Fode, Anders Monrad Møller, Paul Gersmann,
Alf Therkildsen og O. Tobiesen Meyer, 1987-1990.
Toldvæsenet i Dansk Vestindien 1672-1917 af Poul Erik Olsen, 1988.
Odense toldkammers historie 1632-1988 af Otto Madsen og Anders Monrad Møller, 1989.
En tolders erindringer – 54 år i toldvæsenets tjeneste af Henry G. Petersen, 1989.
En tolders liv af Knud Bro, 1989.
Fra toldkammer til ekspeditionsvirksomhed – af Kolding Toldkammers historie af Lars Bjørn Madsen, 1990.
Det gamle Aalborgshus – Told og skatter på Christian II's tid af Mikael Venge, 1991.
Helsingør Toldkammer af Lars Bjørn Madsen, 1991.
Uniformer i toldvæsen og grænsegendarmeri af Ingeborg Cock-Clausen og Aage E. Hansen, 1994.
Toldarkiver før 1969. Vejledning og nøgle til toldarkiverne i landsarkiverne af Ole Degn, 1994.
Fra Etatsforening til Dansk Told & Skatteforbund af Anders Monrad Møller, 1994.
Grænsen i 75 år, 1995. Udsolgt.
Tolder 1942-1993 af Vagn H. Vinje, 1995.
Tolder og kvinde. En undersøgelse af kvinders ansættelse i en mandsdomineret etat af Karen Hjorth, 1998.
Set gennem mine briller af Peter Søndergaard, 2000.
Dansk skattemuseum – Fra middelalder til nutid, bd. I-VI
af Mikael Venge, Leon Jespersen, Claus Rafner, Anders Monrad Møller og Hans Chr. Johansen, 2002-2008.
I hundrede ord. Bladvirksomheden 1903-2003 af Ole Østergaard Pedersen, 2003.
Tolden i Sundet. Toldoprævning, politik og skibsfart i Øresund 1429-1857 red. af Ole Degn, 2010.
Vi agter... fra torskegilder til klageportal af Henrik Fode og Laust Grove Vejstrup, 2011.
De københavnske Toldassistenters Begravelseskasse, 2012.
Toldbygninger på Bornholm af Mogens Lau, 2016.
The Sound Toll at Elsinore. Politics, shipping and the collection of duties 1429-1857
edited by Ole Degn, 2017.
Fremgang, krise og stilstand – De danske byers historie 1536-1720 af Ole Degn, 2018.

Bøgerne kan købes på www.zise.dk, så længe lager haves.